

בבא בתרא קסז

משה שווערד

1. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף קסז עמוד א

כפתיה ואודי. ושמענין מינה דאי לאו דאודי לא פסלינן שטרא. ואומר מורי הרב דמיירי שלא היה המחק ניכר, דאי לא כל מה שאתה יכול לתלות במחק תלה, וש"מ דכייפינן על כה"ג, וש"מ דאותיות מרווחות או דחוקות שאינן מקוימות כשרות, ומיהו מוטב לקיימן כדי שלא יהא נראה כהערמה ויצטרכו ב"ד לכופ עליהם.

2. ספר שערים מצויינים בהלכה

כתב הרמב"ם (מלוה פ"ב ה"ד) כללו של דבר כל שעשה הדיין מדברים אלו וכוונתו לדרוף הצדק בלבד כו', הר"ז מורשה לעשות ומקבל שכר כו', ובמ"מ מפרש שהדיין יש לו לחתוך הדין לפי האמת אפי' חוץ מן הדין כו', ואמרו בכמה מקומות כפתיה ואודי, ומ"מ כתבו האחרונים שאין בכל ב"ד כח כזה אא"כ הוא ב"ד חשוב ומוחזק בחכמה וחסידות, ומשרכו הדיינין שאינם מומחין יש לחוש שלא יהא כל אחד פורץ לעשות לו דרך לרצונו. ועי' בדברינו לעיל (ח: ד"ה דיין) בענין זה. ועי' בטור (חור"מ סי' צז סכ"ז) ובב"י (בדה"ב סכ"ח). ובתשו' הרשב"א (ח"א סי' אלף רי) כתב, דהב"ד יחקור וידרוש ויאיים, כיון שרגלים לדבר, וכזה ראוי להורות, וכמעשה דגמ' כאן. ובתשו' פנים מאירות (ח"ב סי' קנה) כתב בענין מעשה גניבה שחושדין אחד מהמשרתים, ויש אומדנות המוכיחות, אם מותר למסרו לערכאותיהם לענותו ולייסרו, והביא מגמ' כאן כפתיה ואודי, ורש"י במס' חולין (קי:): פירש, דהיינו שהלקוהו, והביא דעובדא הוה דהגאון הש"ך הפקיד שלשלת זהב ביד הגאון הר"ד העשיל, ונגנב ע"י המשרת, והסכימו לייסרו קצת כדי שיודה, וכתב שם, ומעתה נלך בעקבות אבותינו, דאם הדבר ברור עפ"י חקירות אנשים יראי אלקים שיש מקום לחשדו, רשאים לייסרו קצת, וצריך אומד כמה יכול לקבל, וחוכך אני מאד שלא למסרו לערכאותיהם שאם יודה ידונו אותו למיתה כו' עי"ש. וע"ע מש"כ בשמ"ב (ח"ד

3. ספר שערים מצויינים בהלכה

דין חתימות ידא דידי היא, מיהו קמיה דרב אחא בר אדא לא חתימי לי מעולם. כתב הרמב"ם (עדות פ"ח ה"ד) עד המעיד על כתב ידו, צריך שיהא זכור המעשה מעצמו, ואם לאו אין קיומו קיום. ובחי' הריטב"א כאן דחה דבריו, דמהכא שמעינן דאי לאו דאורי' השטר מקוים, ואע"פ שרבא לא היה נזכר מהמעשה. וכן בהשגות הראב"ד שם חולק על הרמב"ם. ובב"י (ח"מ סוס"י מו) כתב, ולא תיקשי ליה להרמב"ם מגמ' כאן, דפסול הוי בלא הודאתו, כיון שלא היה זוכר העדות, ולמה ליה למכפתיה, די"ל שהרי יכול לקיימו ע"י צירוף ע"א שיכיר ב' החתימות, א"נ כתב ידו יוצא ממקום אחר, ועוד י"ל דלא כפתיה כדי לפסול השטר דפסול הוה, אלא כדי לידע קושטא דמילתא היכא הוה.

4. ספר דבר יעקב

[א] רד"ה כותבין גט לאיש וכו' אע"פ שאין אשתו עמו וכו' דהא לא בעינן דעתה שהרי היא מתגרשת בעל כרחיה - כתב בצמח צדק [החדש סימן מג] דלפ"ו לאחר חרם דרכינו גרשום [המובא ברמ"א סימן קיט-ו] שאין לגרש אשה בעל כרחיה, אין כותבים גט לאיש אא"כ אשתו עמו.

5. ספר דבר יעקב

[ג] תד"ה אף וכו' וא"ת וליחוש שמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי וטרפה מלקוחות שלקחו פירות מן הבעל עד תשרי - הנ"י בשם הרא"ה והמאירי מתרצים שאין לחשוש לכך, כיון שכל אשה צריכה להביא ראיה מתי הגט בא לידה, ואין סומכין על הזמן הכתוב בגט. וכן שיטת רש"י בגיטין [יז]: דכל אשה צריכה להביא ראיה מתי נתגרשה, והתוס' [שם ד"ה עד] חולקים וס"ל שדוקא גט שנפל ואיתרע חזקתו צריכה האשה להביא עדים מתי נתגרשה.

התוס' [ב"מ יט. ד"ה וליחוש] והרא"ש [גיטין יז: סימן ד] מתרצים שגט צריכים לתת בפני עדי מסירה, ואם הם יראו שהזמן שכתוב בגט הוא מוקדם מזמן הנתינה יוציאו קול על כך, וממילא ידעו הלקוחות לטעון אייתי ראיה מתי בא הגט לידך.

6. ספר דבר יעקב

התוס' רי"ד מקשה בשלמא בגט הבעל צריך ליתן השכר כיון שכתוב וכתב ונתן, אבל לגבי שובר אם האשה רוצה לגבות כתובתה היא צריכה להחזיר השטר כתובה ואז א"צ לכתוב שובר, ואם אבדה כתובתה [ולכן צריכה לכתוב שובר] אין הבעל צריך להפסיד, וא"כ צריך שכר הסופר להיות מוטל עליה.

ומתוך התור"ד דהא דהבעל צריך שיתן שכר השובר מיירי במקום שאין כותבין כתובה.

יב] והבעל נותן שכר – הרשב"ם והרשב"א והתור"ד מפרשים דקאי אתרוויהו בין שכר הגט ובין שכר השובר. ר' גרשום [קסת.] כתב שרק בגט הבעל נותן השכר, אבל בשובר האשה נותנת השכר. הטעם שהבעל נותן שכר הגט מבואר בגמ' [קסת.] דכתיב וכתב לה ונתן. ומבאר הרמ"ה כיון דהכתיבה מוטלת על הבעל צריך שיהיה הגט שלו. הטעם שהבעל משלם שכר השובר מבאר הרשב"ם כיון שהוי זכותו, שלא תוכל האשה לחזור ולגבות כתובתה.

7. ספר דבר יעקב

ג] ואין כותבין למלוה עד שיהא לזה עמו – הרמב"ן והר"ן והריטב"א מקשים מאי קמ"ל פשיטא שאין כותבין למלוה ללא הלוה. וכן קשה על הא דקתני דאין כותבין שטר ללוקח. הרמב"ן מתוך דהך בבא אין בה חידוש ונשנית אגב רישא.

8. ספר דבר יעקב

ו] אין כותבין שטרי אירוסין אלא מדעת שניהם – הגמ' בקידושין [ט:] ובכתובות [קב:]: מביאה מחלוקת אמוראים על איזה שטר אירוסין מדובר. איכא מ"ד שמירי בשטר קידושין, ולפ"ז מבואר במשנה ששטר קידושין צריך להכתב מדעת האשה. ואיכא מ"ד ששטר קידושין אין צריך להכתב מדעת

האשה, והכא כוונת המשנה לשטר פסיקתא, דהיינו שטר הסכם ממון בין המחותנים, כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך. וכך מבאר הרשב"ם שטרי אירוסין הכוונה שטרי פסיקתא. הראשונים [הרמב"ן, הרשב"א והר"ן] מביאים את שני הפירושים.

וכתבו הרמב"ן והריטב"א והנ"י דאף שהתחייבות בין אבי החתן לאבי הכלה חלה באמירה, מ"מ אין כותבים שטר אלא מדעת שניהם, כיון שמחמת השטר ישתעבדו נכסיהם.

9. ספר שערים מצויינים בהלכה

כל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששין לו. פרשב"ם דכל כך לא היה מחליף שמו זמן מרובה, פן יודע הדבר. וכזה מצינו בגמ' לעיל (ח.) דאם שהה בעיר ל' יום הרי הוא כאנשי העיר, וצריך לשאת עמהם בעול. והטעם לזה עפ"י מה דאמרי' במס' כתובות (ע:) עד ל' יום לא שמעי בה אינשי, טפי שמעי בה אינשי, והכל יודעין שהוא דר שם. וברמב"ם (אס"ב פ"א הכ"א) כתב, איש ואשה שבאו ממדינת הים, הוא אומר זאת אשתי, והיא אומרת זה בעלי, אם הוחזקה בעיר ל' יום שהיא אשתו הורגין עליה משום אשת איש. וכתב המ"מ דמקורו מגמ' כאן. וכ"כ הב"י (אהע"ז סי' יט). ועי' בתשו' נודע ביהודה (מהד"ק אהע"ז סי' נד) שתמה על המקור מכאן, דהרי כאן מיירי רק לענין החזקת השם, שאם הוחזק ל' יום בשם ראובן, שמו ראובן ויכול לגרש בשם זה, אבל לא מיירי בהוחזקו איש ואשתו שיש לסמוך שזו אשתו, וכתב דמקורו מירושלמי קידושין (פ"ד ה"י) עי"ש. אמנם עי' בשלטי גבורים במס' קידושין (פ.) אהא דאמרי' דסוקלין ושורפין על החזקות, שכתב בשם ריא"ז, וכמה היא החזקה, שלשים יום, כמו שמבואר בתלמוד א"י, וכיוצא בזה

אמרו מי שהוחזק שמו בעיר שלשים יום כו'. ועי' בדברינו במס' קידושין (שם ד"ה סוקלין) שהארכנו בזה. ועי' בחלקת מחוקק (סי' יט סק"ג) שכתב, דלא נתבאר במ"מ מקור דין זה. והגר"ח מוולאזין בתשו' חוט המשולש (סי' ה) כתב, דבדפוסים החדשים התחכמו והוסיפו שהיא מימרא דרב כאן. ובשמ"ב (ח"ד סי' קמה ס"ק יז) הבאנו לענין דשם הכלה כשם אם החתן, דבצוואת ר"י החסיד כתב לדקדק בזה, ובפת"ש (אהע"ז סי' ב סק"ז) כתב, דמין החתם סופר עשה מעשה ששינה השם, וכ"כ בצמח צדק (פסקי דינים סי' קטז) לשנות השם, וכתבו בתשו' ישועות מלכו (יו"ד סי' טו) ובתשו' לבושי מרדכי (ח"ב אר"ח סי' עט) שיוסיפו השם שלשים יום קודם ההתקשרות, וזהו כדאמרי' הכא, כל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום כו'. ועי' מה שכתבנו במס' כתובות (ע: ד"ה עד) ובמס' קידושין (פ.) ד"ה סוקלין) דלהרבה דברים מצינו השיעור דשלשים יום.

10. דף על הדף בבא בתרא דף קסז עמוד ב

בגמ': אמר רב שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה.

ביערות דבש (ב, יג) ביאר לפי זה דבר נפלא בביאור דברי התוספות במסכת מגילה (טו, ב ד"ה שם) שהקשו, למה לא גירש מרדכי את אסתר ותהיה פנויה ולא תיכשל באיסור אשת איש, ותירצו, 'שמא יתפרסם הדבר'.

ולכאורה תמוה, וכי בכל ישראל בשושן לא יהיו שנים צנועים מכסים סוד שלא יפרסמו הדבר, והלא אמרו (שם יג, ב) שהיתה מראה דם נידה להנשים ולא פרסמוהו.

אלא יבואר, דהנה בפסוק נאמר (אסתר ב, ה) 'מרדכי בן יאיר בן שמעי', ודלג דורות רבים מן יאיר עד שמעי, והטעם בזה, כי רבים היו בשושן שנקראים מרדכי בן יאיר, ואפילו בשם אבי יאיר היו שם זקנים גם כן, ולכך הוצרך הקרא לדלג עד שמעי כדי ליתן סימן.

ולפי זה בגט כיון שאי אפשר לדלג, ואם כן אילו היו כותבים מרדכי בן יאיר, ואבי יאיר גם כן, עדיין היו הרבה בשושן שנקראים כך, ואמרו בגמרא על אתר, שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אינם נמגרשים אלא זה בפני זה. ואם כן לגט כזה הוצרך לאסוף כל מרדכי בן יאיר הנמצאים בשושן, והם רבים עד למאוד, ובהם פוחזים מרגלים. לזה התכוננו התוספות דחשש פן יתפרסם הדבר.

א] צורבא מרבנן לאו אורחיה למידק – הריטב"א מביא הבעל המאור [ריש ר"ה] שכתב שמכאן מוכח שדברים שמצוי שעדים עלולים לטעות יכולים לחזור בהן ואין בזה משום חוזר ומגיד. הראב"ד [בהשגה לבעה"מ בר"ה] כתב שדוקא מי שאין דרכו לדקדק [כגון ת"ח בעדות לאשה] נאמן לומר שטעה.

השו"ע [סימן כט-א] פוסק שעד יכול לחזור בו במה שמצוי לטעות. הרמ"א [סימן מג-ח] מביא בזה מחלוקת. הש"ך [ס"ק יט] כתב שבדבר המצוי אין מחלוקת ולכו"ע יכול לחזור.

ומקשה הקר"ש [אות תרכב] אם צורבא מרבנן לא דייק איך אפשר בכלל לקבל עדותו לענין נשים. וכן [לפי בעה"מ] בשאר עדויות שמצוי טעות אין אפשר לקבל העדות. ואפשר שברוב פעמים אין טועים, ולכן לא חיישינן שטעו א"כ אמרו טעינו.

דף קסח. כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. פרש"ם נפקא לן במס' שבועות (לב.) מדכתיב (ויקרא ה-א) "אם לא יגיד". ובגמ' שם ליתא דרשה זו. ומצאתי בריטב"א שם, שמפרש דאמר קרא "אם לא יגיד ונשא עונו", מכלל דהגדה בב"ד היא שיש בה חיוב ממון, ואינו יכול לחזור ולהגיד, דאי לא, נשיאת עון למה. וכ"כ התוס' במס' ב"ק (נו. ד"ה פשיטא) דילפינן מקרא דדוקא בב"ד הוא דאינו חוזר ומגיד, אבל חוץ לב"ד אין לחוש. וברש"י במס' כתובות (יח.) כתב ג"כ כהרשב"ם דמפסוק זה דרשינן דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, דגבי עדות חדא הגדה כתובה. וכ"כ הר"ן במס' שבועות (לא:). וברבינו חננאל במס' סנהדרין (לא:) הביא כן מדברי התוספתא שם, ולפנינו ליתא. והריטב"א במס' כתובות (שם) מפרש, דנפקא לן האי פירושא דלא יגיד, מדכתיב (שופטים יט-טו) "על פי שנים עדים יקום דבר", ואם חוזר ומגיד הרי לא קם הדבר.

13. ספר שערים מצויינים בהלכה

אע"ג דצורבא מרבנן לאו אורחיה למידק, כיון דדק דק. פרשב"ם כגון רב ירמיה בר אבא לאו דרכיה למידק ולהכיר בנשים כל כך כו'. וכ"כ ברבינו גרשום, לאו אורחיה למיבדק להסתכל באשה כדי שיכירה יפה. ובב"י (חומ"מ

סי' כט) הביא דברי המישרים (נ"ב ח"ב) דצורבא מרבנן אע"פ שהגיד חוזר ומגיד, דלאו אורחיה למידק, וכתב הב"י דנראה מדבריו שבכל הענינים לאו אורחיה למידק, ולא משמע הכי מהרשב"ם, שהרי כתב לאו אורחיה למידק להסתכל באשה שיכירה יפה, ויכול לסמוך על אחרים שהכירום, אלמא דדוקא בעדות היכר אשה אמרי' דחוזר ומגיד, אבל לא בשאר עדיות, והכי מסתבר. ובתשו' הריב"ש (סי' שפב) כתב, דמגמ' כאן חזינן, דאפי' צורבא מרבנן היינו דוקא במידי דלאו אורחיה למידק, אבל במידי דאורחיה למידק לא מצי למימר הכי. ומבואר מדבריו דס"ל כהרשב"ם. וכ"כ בכנה"ג (שם אות מ). ובשו"ע (חומ"מ סי' מט ס"ב) כתב, והיכא דסמין אאשה או קרוב ואשתכח טעותא לצורבא מרבנן מקבלינן [דנאמן לומר טעיתין]. ומפרש הרמ"א משום דאין דרך צורבא מרבנן לדקדק, וי"א דדוקא באשה אין דרכו לדקדק, משום דאין דרכו להסתכל בנשים כמו שנתבאר באהע"ז (סי' קי), אבל בשאר דברים אין חילוק בין ת"ח לשאר גברי, וכתב בעל המחבר בספרו ב"י (חומ"מ סי' כט) שכן עיקר, ולכן תמוה מה שכתב כאן בהיפוך עכ"ל הרמ"א. ועי"ש בסמ"ע (סק"ו) מה שתירץ, וכתב דהמדקדק בפרשב"ם יראה דלאו דוקא אעדות הכרת אשה לחוד כתב כן, אלא ה"ה אדומה לו כו', עי"ש מה שפי' בכוונת הרשב"ם. ובש"ך (שם סק"ד) השיג עליו, והוכיח דגם המחבר מיירי רק בעדות אשה, וכן עיקר לדינא עי"ש.